

Zorgzame buurten

Inspirerende initiatieven
die het systeem trotseren

Marcel Canoy, Jan Smelik en Marcel Ham (redactie)

Zorgzame buurten

Inspirerende initiatieven
die het systeem trotseren

Marcel Canoy, Jan Smelik en Marcel Ham (redactie)

Inhoud

Voorwoord 7

Janny Bakker-Klein en Mirella Minkman

Inleiding 9

Marcel Canoy, Jan Smelik en Marcel Ham

Burgerinitiatieven 12

- 1 **Omzien naar elkaar op straatniveau 13**
Buurtcoöperatie Apeldoorn-Zuid
Danielle Harkes en Jan Smelik
- 2 **'Met eigenaarschap geef je de mensen zeggenschap' 16**
Dorpscoöperatie HollandscheveldVerbindt
Danielle Harkes en Jan Smelik
- 3 **Actieve bewoners zijn er dik gezaaid 19**
Zorgcoöperatie Austerlitz Zorgt regelt zorg en wonen
Danielle Harkes en Jan Smelik
- 4 **'We willen met elkaar, voor elkaar zorgen' 23**
Zorgvrijstaat Rotterdam-West
Danielle Harkes en Jan Smelik

Welzijn 26

- 5 **De koning is dood, leve de koning 27**
De beperkte speelruimte van zorgverzekeraars
Jan van Dam en Marcel Ham
- 6 **Een gebundeld budget 30**
Ik wil, kan en heb nodig in Ruwaard
Jan van Dam en Marcel Ham
- 7 **Niet in één wet te vangen 34**
De bestaansonzekerheid van participatie-initiatieven
Marjet van Houten
- 8 **Na de markt 37**
Van aanbesteden naar investeren in buurten en wijken
Jos van der Lans

Zorg 40

- 9 **Mensen met dementie weer activeren 41**
Buurtinitiatief VanThuisUit voorkomt verpleeghuiszorg
Wouter van den Elsen
- 10 **Community Care Dongen 44**
Zorg buiten de lijntjes op basis van vertrouwen
Wouter van den Elsen
- 11 **Geen geld voor kwaliteit 47**
Dementie en netwerkzorg in de buurt
Dorien Oostra, Minke Nieuwboer, Marieke Perry, Marcel Olde Rikkert
- 12 **Een Processie van Echternach 50**
De Zorggroep: in 180 graden van gisteren naar morgen
Marcel Canoy

8 Na de markt

Van aanbesteden naar investeren in buurten en wijken

Jos van der Lans

De aanbestedingsverplichting voor gemeenten in de wereld van zorg en welzijn gaat uit van het bestaan van een markt. Een markt waarin aanbieders opereren die in een eerlijke concurrentie mededingen om een overheidsopdracht in de wacht te slepen. Dit systeem staat haaks op de noodzaak structureel te investeren in buurten en wijken.

De procedure van aanbesteden voor gemeenten is in principe gericht op potentiële welzijnsaanbieders die moeten aantonen hoe zij de zo precies mogelijk omschreven opdracht zo goed mogelijk tegen verantwoorde kosten zullen gaan volbrengen. Het gaat daarbij in het welzijnsdomein vooral om taken en verplichtingen die grote delen van de stad of zelfs de hele gemeente betreffen en die los van de specifieke contexten worden geformuleerd. Vandaar dat er zowel in de 'uitvraag' als in de ingediende voorstellen veelvuldig formuleringen te lezen vallen als 'het stimuleren van bewonersinitiatieven' of 'in nauw overleg met bestaande bewonersorganisaties'. Zelden worden deze met naam en toenaam genoemd. Vol goede voornemens en geholpen door bedreven tekstschrijvers kunnen daardoor aanbieders meedingen die het nog steg kennen in een wijk. In feite is dat ook op meerdere plaatsen gebeurd, tot groot ongenoegen van bestaande welzijnsorganisaties en bewonersinitiatieven die het gevoel hadden dat een vreemde mogendheid hun wijk in kwam marcheren, met alle kennismakingsomslachtigheden van dien, en in het unheimische vooruitzicht dat dit tafereel zich over x jaar mogelijk zal herhalen.

Wat er mis is met aanbesteden

De hele procedure is dus geënt op het denken in termen van een aanbodmarkt en daarom gefocust op de aanbieders, die zich zo goed mogelijk moeten zien te verkopen. Maar wie structureel wil investeren in een buurt draait het om: de focus is dan niet gericht op aanbieders, maar op bewoners, op de sociale infrastructuur, op gemeenschapsvorming binnen een aangegeven gebied, zijnde een wijk of overzichtelijk deel van de stad. Het geld dat daarvoor ter beschikking komt is contextgebonden. Het is een investering in de unieke situatie in een gebied, het is het voeden en tot stand brengen van gemeenschappelijkheid in een specifieke lokale context.

Daarin spelen bewoners een hoofdrol, als producent van gemeenschappelijkheid en als gebruiker van diensten. Die bewoners zijn niet om de vijf, zeven of negen jaar inwisselbaar indachtig de aanbestedingslogica. Zij vormen geen markt, maar een – zij het gediversificeerde – gemeenschap, die publieke waarden voortbrengt op een aan de context gebonden en daarom unieke wijze.

Niet bedreven in aanbesteden

Daarmee is de verplichting tot aanbesteding, als het gaat om vormen van financiering die betrekking hebben op de sociale basis of sociale infrastructuur, niet langer van toepassing. Terecht stelde Erik Dannenberg, oud-wethouder en voorzitter van Divosa, waarin de directeurs van de gemeentelijke sociale diensten zich verzameld hebben, in mei 2022 op een congres van Sociaal Werk Nederland, dat aanbesteding een instrument is waar gemeenten helemaal niet bedreven in zijn. 'Gemeenten zijn goed in directe relaties met uitvoerende instanties, niet in juridisch doorspekte procedures.'

Gemeenten zijn, aldus Dannenberg, door de aanbestedingslogica overgeleverd aan juristen, adviseurs, aanbestedingsdeskundigen, onafhankelijke beoordelaars, externe krachten waarmee vaak voor vele tonnen kosten gemaakt worden die niet ten goede komen aan het doel waarvoor het geld bestemd is. En dan zwijgen we nog maar over de kosten die aanbieders moeten maken voor externe tekstschrijvers en aanbestedingsconsulenten om met hun aanbod zo succesvol mogelijk voor de dag te komen. Ook allemaal geld dat onttrokken wordt aan het feitelijke werk.

Subsidiëring ligt gemeenten beter

Ontsnapt aan de opgedrongen logica van de markt kunnen gemeenten weer terugvallen op een instrument dat hen veel beter ligt: subsidiëring. Daarmee is het verhaal overigens niet af.

Sterker, daarmee doemt direct een hele reeks aan hoe-vragen op: hoe geef je bewoners macht, hoe faciliteer je eigenlijk een sociale infrastructuur, hoe definieer je de sociale infrastructuur, hoe opereren welzijns- en zorgorganisaties in deze gebieden, hoe werken bewoners, professionals en gemeentelijke diensten echt samen?

Afscheid nemen van de aanbestedingsverplichting betekent dus dat er voor ambtenaren, wethouders en relevante organisaties veel werk aan de winkel is. Als we willen gaan investeren in wijken als democratische arena's, waar gemeenschapskracht tot bloei kan komen, waarbij elk gebied zijn eigen tradities en accenten kent, dan zal een gemeente met een wijkgerichte visie moeten komen waarin zij vastlegt welke waarden en maatschappelijke kwesties voor haar van belang zijn. Met andere woorden: de gemeente zal het kader moeten schetsen op basis waarvan de sociale infrastructuur en gemeenschapskracht in de verschillende gebieden zich kan ontwikkelen. Binnen die kaders kan bijvoorbeeld door een buurttop aan een toekomstagenda worden gewerkt die de grondslag vormt voor financiering van activiteiten en organisaties. Dat doe je niet in een maand, dat is een proces van lange adem. En van politiek geduld, iets wat helaas een zeldzaamheid aan het worden is.

Hoe dat zou kunnen

De gemeente geeft aan dat het bijvoorbeeld gaat om het stimuleren van: duurzaamheid (energietransitie, vergroening), leefbaarheid (ruimtelijke inrichting), zorgzaamheid en zorg (organisatie van steunnetwerken, informele zorg), delen en herverdelen (deeleconomie), inclusiviteit en samenleven. Gemeenten stellen daar subsidies voor open, budgetten voor bewonersinitiatieven per wijk, maar kunnen voor grote vraagstukken zoals de energietransitie ook gemengde projectgroepen in het leven roepen, waarin ambtenaren, bewoners en vertegenwoordigers van instanties gezamenlijk aan planvorming werken. Denkbaar is ook dat bewonersinitiatieven trekkingsrechten krijgen voor ambtelijke ondersteuning of voor ondersteuning van welzijnsprofessionals. De heropricting van wijkopbouworganen die als katalysator en ondersteuner van bewonersinitiatieven kunnen optreden, met buurtbewoners als toezichthouder, zou een goede stap kunnen zijn om de organisatie van de sociale basis op een andere leest te schoeien.

Als we van onderop gaan bouwen, kan er veel veranderen. Bewoners kunnen in de vorm van visitatiepanels een rol krijgen in de kwaliteitsbewaking van de inzet van sociale professionals. Tegelijkertijd kunnen buurtorganisaties door het uitwisselen van ervaringen van elkaar gaan leren. Als we de vertrouwde kaders achter ons durven te laten, komt er ongetwijfeld heel veel creativiteit vrij. Niet alleen bij bewoners, maar ook bij professionals, ambtenaren en (politieke) bestuurders.

Waar we hier naar op zoek zijn, is niet alleen relevant voor de financiering van het complex sociale basis-sociale infrastructuur-sociaal domein, maar tevens voor het leggen van een basis voor het revitaliseren van de lokale democratie door gebiedsgerichte arena's te faciliteren waar mensen met elkaar in conclaaf kunnen over zaken die hun toekomst en hun leefomgeving aangaan. Het gaat hier niet om de politieke verantwoordelijkheid van een wethouder die zorg en welzijn in zijn portefeuille heeft, maar om een publieke en politieke strategie om de democratie deels te verleggen naar de directe leefomgeving van mensen. Niet in de laatste plaats om de toenemende polarisatie en het afnemende vertrouwen een arena te bieden waar de dialoog onontkoombaar is.

Deze tekst is gebaseerd op Van der Lans recente publicatie 'Ontsnappen aan aanbesteden. Buurten en wijken als vitale democratische arena's'. Deze is gratis te downloaden op de website van Movisie: <https://www.movisie.nl/publicatie/ontsnappen-aan-aanbesteden>.